
Тамара Драганова / Tamara Draganova

ГЕОГРАФСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ В ОСНОВНОТО
УЧИЛИЩЕ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ И
РАЗКРИВАНЕ НА ВЕРТИКАЛНИ ВРЪЗКИ С
„ГЕОГРАФИЯ НА СТРАНИТЕ” В ГИМНАЗИАЛНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ

*Geographical Education in secondary School in the
Republic of Macedonia and Disclosure of vertical
Relations with „geography of the countries” in high
school education*

Summary: *The article presents the geographical education in secondary school the Republic of Macedonia. Reveals the location of the school subject Geography in training plans and curriculums. Presented are school subjects who are with the integral character and which are the foundations of the school subject Geography in Macedonia and compares it with the geographical education in Bulgaria. Disclosed are vertical relations with „Geography of countries”.*

Key words: *geography, curriculum, training plan, geographical education, education, vertical relations, comparative education, Macedonia, Bulgaria.*

Съвременното образование, в това число и географското образование, изисква все повече нови идеи и проучвания, хуманизация и актуализация, демократизация и глобализация, технологизация и интегралност, интерактивност и модифициране, както и информационно-комуникационни преобразования, комплексност и координираност на всички научни направления на глобано, национално, регионално и локално ниво. Сравнянето с предизвикателствата на географската наука и нейната училищна интерпретация ще доведат до нови концептуални преобразования за усъвършенстването и обогатяването на географската грамотност и култура, училищната география и методиката на обучението по география. Пътят не е един – чрез проучване и изследване, адаптиране и прилагане на идеи от българските традиции, от тези на силно развитите страни, съобразно българските обществени и икономически, културни и образователни условия, но и един друг път – на опита на тези страни, които са обединени от история и култура, етнографски и религиозно, социално-иконо-

мически и обществено-политически свързани от хорологичния принцип и за които няма информация за географското образование, независимо от регионалната близост, балканска единност и големия информационен поток. Това налага необходимостта от проучване и изследване на географското образование на съседни на България страни, с което ще се реализира пътят на образователна индуктивност към образователна дедуктивност на Балканите, опознавайки особеностите и анализирайки географското образование на съседните страни ще се изведат частични и обобщени изводи за училищната теория и практика. Непознаването на близките на България образователни географски системи би нарушило троичността на единната география и би довело до деформиране на принципите на науката география за трите „X” – холистичност, хорологичност и хронологичност, защото ако не познаваме своите съседи и тяхната история и образователно дело, не бихме могли да опознаем света около себе си и да възприемем останалия свят със самочувствието на съвременния образован човек, който да открие и отвори целия свят към себе си, без да пренебрегва малките камъчета на познанието, стъпвайки само на големите и лъскави камъни.

Това определя актуалността на темата да се изследват географските образователни системи на балканските страни, да се анализира учебното съдържание и структурата на учебниците по география от други балкански страни. Настоящата статия има за обект на проучване географското образование в Р Македония до завършване на основното образование и разкриване на вертикалните връзки с *География на страните* в гимназиалното образование.

За учебната 2014/2015 г. в Македония има одобрен учебен план за завършване на основното образование в IX клас, съгласно Концепцията за деветгодишното основно възпитание и образование. Учебните планове в България обхващат три вида подготовка: задължителна, задължителноизбираема и свободноизбираема (могат да бъдат извън осемте културно-образователни области). В Македония структурата на учебните планове е различна, съобразно видовете учебни планове по видове училища: [9,14]

☞ за основно образование: задължителна подготовка, избираема подготовка;

☞ за основно музикално и балетно образование: задължителна подготовка, избираема подготовка;

☞ за средно музикално и балетно образование: общо образование, професионално образование, избираема подготовка; задължително избираеми дейности;

☞ за гимназиално образование: задължителна подготовка, избираема подготовка и проектни дейности;

☞ за двегодишно професионално образование: общо образование, професионално-теоретично образование, практическо обучение;

☞ за тригодишно професионално образование: общо образование, професионално-теоретично образование, практическо обучение;

☞ за спортно гимназиално образование: задължителна подготовка, избираема подготовка и проектни дейности.

Учебен план за деветгодишно основно образование в сила от учебната 2014/2015 година – одобрен с Решение № 11-13509/1 от 26.08.2014 г. в Р Македонија

Таблица 1

Уч. предмети Задължителни и предмети	КЛАС																	
	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Македонски език За ученици от други общности, с техният майчин език, албански, турски, сръбски За ученици от други общности	6	21 6	6	21 6	6	21 6	5	18 0	5	18 0	4	144	4	144	4	144	4	144
Математика	5	18 0	5	18 0	5	18 0	4	14 4	4	14 4	4	144	4	144	4	144	4	144
Английски език	2	72	2	72	3	10 8	3	10 8	3	10 8	3	108	3	108	3	108	3	108
Втори чужд език	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72	2	72
Изобразително образование	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	1	36	1	36	1	36	1	36
Музикално образование	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	1	36	1	36	1	36	1	36
*Природни науки	2	72	2	72	2	72	-	-	2	72	-	-	-	-	-	-	-	-
Техническо образование	-	-	-	-	-	-	1	36	2	72	1	36	-	-	-	-	-	-
Информатика	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	1	36	-	-	-	-
*Общество	1	36	1	36	1	36	2	72	2	72	-	-	-	-	-	-	-	-
ГЕОГРАФИЯ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72
История	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72	2	72
Етика	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	36	-	-	-	-
Гражданско образование	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	36	1	36
* Природа	-	-	-	-	-	-	2	72	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
* Природни науки и техника	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	108	-	-	-	-	-	-
Биология	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72
Физика	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72
Химия	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72
Иновации	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	36
Физическо и здравно образование	3	10 8	3	10 8	3	10 8	3	10 8	3	10 8	3	108	3	108	3	108	3	108
Общо за задължителни те предмети	2 3	82 8	2 3	82 8	2 4	86 4	24 (26)	93 6	25 (27)	97 2	26 (29)	104 4	26 (29)	104 4	29 (31)	111 6	30 (32)	115 2
Брой на задължителни предмети	8	-	8	-	8	-	9 (10)	-	9 (10)	-	11 (12)	-	12 (13)	-	13 (14)	-	14 (15)	-
Избирателни предмети																		
Език и култура на власите	-	-	-	-	1	36	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72
Език и култура на ромите	-	-	-	-	1	36	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72
Език и култура на бошнаците	-	-	-	-	1	36	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72
Творчество	-	-	-	-	-	-	1	36	1	36	-	-	-	-	-	-	-	-

Работа с компютър	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72	-	-	-	-	-	-	-	-
- Етика на религиите - Представяне на религиите - Класическа култура на европейската цивилизация	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	-	-	-	-	-	-
Други избирателни предмети *	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72
Албански език	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	72	2	72	2	72	2	72
Брой на избирателните предмети	-	-	-	-	1/2	-	1-3	-	1-3	-	1-3	-	1-3	-	1-3	-	1-3	-
Общо часове по избирателните предмети	-	-	-	-	1/3	-	1-6	-	1-6	-	2-6	-	2-6	-	2-6	-	2-6	-
Допълнително обучение	-	-	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72
Час на класа	-	-	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36
Училищен хор Училищен оркестър	3 учебни часа седмично/108 учебни часа годишно 3 учебни часа седмично/108 учебни часа годишно																	

[11,12]

За да бъде сформирана група за изучаване на избирателен учебен предмет за VII, VIII и IX клас, са необходими минимум 15 ученици от един клас или група от 15 ученици, формирана от няколко класа на основното училище в Македония.

В България с учебните предмети „Човекът и обществото” (III и IV клас) и „Човекът и природата” (III и IV клас), които имат интегрален характер и с тях се завършва задължителната подготовка на учениците в началния етап на основната степен, се изграждат началните познания на учениците за човешките взаимоотношения, за устройството на обществото и за организацията на съвременната българска държавност, човекът и неговата среда, роден край, национално и културно наследство, България – част от света, природни явления и процеси, човекът и неговото здраве, наблюдение, експеримент и изследване. Но в известна степен се поставят и основите на учебните предмети история и цивилизация и география и икономика. Учебният предмет *География и икономика* е естествено продължение на знанията, уменията и компетенциите на учениците от „Човекът и обществото” и „Човекът и природата”. [15,16,18]

В Македония до VI клас включително, основите от части на предмета *География*, който започва да се изучава като самостоятелен курс едва в VII клас са – **Природа** (IV клас), **Природни науки** (I, II, III и V клас), **Природни науки и техника** (VI клас), **Общество** (I – V клас), **Гражданско образование** (VIII и IX клас). До V клас географските знания и умения се формират чрез предметна интеграция в начален и прогимназиален етап на образование и присъстват имплицитно в учебните предмети – *Природа, Природни науки, Природни науки и техника, Общество и Гражданско образование*. Учебните предмети *Природа, Природни науки и Природни науки и техника* са взаимно свързани по структура, конкретни цели, учебни теми и дейности, а

отделните учебни теми са програмирани с помощта на интегриран естествено-научен подход, реално свързани в живота.

Обучението по учебен предмет „**Природа**” се основава на подготовката на учениците за интегрирано осъзнаване и решаване на природонаучния проблеми, като се изграждат основите за по-нататъшно изучаване на учебните предмети от естествените науки в по-горните класове по биология, география, химия и физика. Изучаването на предмета *Природа* е с 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно в IV клас, като обучението е насочено към отделния ученик при спазване на принципите на активното обучение; самостоятелно учене и изследване за всеки ученик, както индивидуално, така и групово; непрекъснато наблюдение от учителя за напредъка на всеки ученик, придружено с даване на редовна информация за това развитие, както и самооценка на собственото израстване. Темите на основните ядра по Учебната програма по „Природа” в IV клас са: **Природа, Материали и енергия в природата, Планетата Земя е променлива система, Живият свят в природата, Екология.** [5]

Учебната програма по „**Природни науки и техника**” е структурирана, за да насърчава учениците за интегрирано развитие в разбирането на природата и техниката. Целите и съдържанието на този учебен предмет са композирани от гледна точка на всички естествени науки и тяхното приложение в ежедневието на учениците, като съдействат и за разбирането на единството, целостта и променливостта на природата, природните обекти, явления и процеси, с цел създаването на приложими знания, навици и умения. Темите, които се изучават по ядра на Учебната програма са: *Планетата Земя във Вселената, Земята е динамична система, Свойства на живият свят, Екология, Природните науки в ежедневието на живота.* Изучава се с 3 учебни часа седмично и 108 учебни часа годишно, но само в VI клас. [10]

Учебният предмет „**Общество**” се изучава от I до V клас и обхваща по Учебна програма цели и съдържание от повече области: география, социология, история, етнология, психология, икономика, политика, етика и др. Чрез изучаване на учебния предмета „Общество” се създава основа за обучението по история, география и гражданско образование, като обучението е задължително с по 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно в IV и V клас и по 1 учебен час седмично и 36 годишно от I до III клас. Темите, които се изучават по ядра на Учебната програма и подпомагат вертикалните връзки и взаимодействие, интегралното развитие и полагането на основите конкретно за географията, са: за I клас – *Мястото, в което живеем; Трафик (движение)*; за II клас – *Трафик (движение); Моето място, където живея*; за III клас – *Моят роден край; Трафик (движение)*; за IV клас – *Семейство, домакинство, общество; Жилища и селища; Община*; за V клас – *Нашата Татковина Република Македония; Република Македония в света.* [2, 5]

Учебният предмет „**Природни науки**” се изучава в I, II, III и V клас с 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно за всеки клас. Учебната програма по природни науки съдържа учебни цели от областта на природните

науки и е представена в четири съдържателни области: научни изследвания, биология, химия и физика, обхваща разглеждане на идеи, оценка на доказателства, планиране на изследователска работа и записване и анализ на данни, изграждане на осведомеността за околната среда и отчасти история на природните науки. Темите, които се изучават по ядра на Учебната програма и са релевантно свързани с географията са: за I клас – *От какво е направено?*; *Живот и растеж*; за II клас – *Светлина и тъмнина*; *Проучване на скалите*; *Ден и нощ*; *Растенията и животните около нас*; за III клас – *Жизнени процеси*; *Въвеждане на сили*; за V клас – *Природа и природни науки*; *Планетата Земя*; *Материя и енергия на Земята*; *Ориентиране на Земята*; *Екология и разнообразие на живот*. [3]

Учебната програма по „**Гражданско образование**” представя цели и съдържание тясно свързани с учебните предмети, които се изучават в основното образование, като *История*, *Нашата Татковина*, *Изследване на Родния край*, *Умения за живеене*. Акцентира се на индивидуалната и груповата работа, формирането на знания и усвояването на умения за изследователска работа, в рамките на 1 учебен час седмично и 36 учебни часа годишно в VIII и IX клас. Темите, релевантни на географията са: за VIII клас – *Човекът, човешките права и отговорности*; *Демокрация и гражданско общество*; *Европейски съюз*; за IX клас – *Власт, Конфликт, Медии*. [1]

Географията, като самостоятелен учебен предмет в Македония до VI клас не е предвиден в учебните планове за задължителна и задължителноизбираема подготовка. Има учебни предмети от раздела на изборителните предмети „**Други изборителни предмети** (лист 6)”, в които има определена част с учебно съдържание, което е релевантно на географското. Учениците избират един учебен предмет, но ако изучават като изборителен предмет албански език, език и култура на власите, ромите или бошнаците, тогава те изучават два изборителни учебни предмета. Такива са изборителните учебни предмети от списъка по класове:

- VII клас – *Нашата Родина (Татковина)*, *Възпитание за околната среда*, *Изследване на родния край*, *Умения за живота*;
- VIII клас – *Нашата Родина (Татковина)*, *Възпитание за околната среда*, *Изследване на родния край*, *Умения за живота*;
- IX клас – *Нашата Родина (Татковина)*, *Възпитание за околната среда*, *Изследване на родния край*, *Умения за живота*.

Изборителният учебен предмет в VIII клас е задължително същия, който учениците са избрали в VII клас. В IX клас учениците мога да избират друг изборителен учебен предмет, различен от изучавания в VII и VIII клас.

В учебната програма за изборителния предмет „**Нашата Родина**” са разработени пет основни теми, които пряко могат да бъдат обслужени от учебния предмет география, като за всяка от темите е дадено препоръчително времето в учебни часове, в което да се планира обучението:

1. „От миналото на Македония” – 5 учебни часа.
2. „Как е организирана нашата държава и нейните институции” – 10 учебни часа.

3. „Столицата (главен град) на нашата Татковина/Родина – Скопие” – 15 учебни часа.

4. „Културно-исторически забележителности на нашата татковина” – 22 учебни часа.

5. „Национални паркове и природни богатства” – 15 учебни часа. [4,6]
„Нашата Родина” е предвиден в учебната програма за изучаване с 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно, и може да бъде реализиран като избиращ предмет по деветгодишното основно образование в VII, VIII и IX клас. Учебният предмет включва интердисциплинарно съдържание, обхващащо обществено-хуманистичното и природо-научното направление. Чрез учебната програма по „Нашата Родина” са поставени основните цели за развиване интереса на учениците, за систематизиране и разширяване на знанията за миналото и настоящето на Р Македония, за природните ѝ богатства, за развитието на патриотизма и лоялността към Родината. Учебната програма е структурирана така, че да се систематизират целите, съдържанието и дейностите за запознаване на учениците с културно-историческите забележителности на Македония и учениците да бъдат насърчени да организират свои изследователски дейности за опознаване на Родината, националните паркове и застрашени видове.

Важен акцент при реализирането на предмета „Нашата Родина/Татковина” е прилагането на изследователския подход, чрез който учениците да развиват и надграждат, обогатяват и систематизират своите знания. В учебната програма се подчертава необходимостта от посещение на археологически, етнографски и исторически музеи, музей на съвременното изкуство, градски музей, природонаучен музей и други, както и ползване на други извори за културата и традициите на македонския народ и на другите общности в Македония. [4]

В т. 3 от учебната програма са представени в табличен вид по теми четирите основни звена: цели; съдържание; понятия; дейности и методи. Целите на учебната програма за VII, VIII и IX клас са ученикът:

- *„да се насърчава да цени историческото и културното наследство на Република Македония;*

- *да систематизира и разширява знанията за основните периоди в създаването на македонската държава;*

- *да открива как е организирана държавата;*

- *да осъзнава основните функции на столичния град на нашата Родина;*

- *да осъзнава значението на културно-историческите паметници, постиженията в културата и изкуството и да показва интерес за тяхната защита;*

- *да обогатява знанията за ролята и поддържането на нашите национални паркове и природни забележителности и да показва интерес за тяхната защита;*

- да се активира, да използва и обработва данни и информация от различни извори: музеи, археологически обекти, паметници, къщи-паметници, библиотеки, театри и др.;

- да се насърчава да посещава и сътрудничи на различни институции за размяна на информация при изследването, както и с ученици от други училища;

- да се мотивира да обогатява и популяризира знанието на нашата татковина;

- да развива чувство на патриотизъм към татковината;

- да развива уважение към всички културни традиции и народи, които живеят в Република Македония.” [4]

Учебната програма определя, че в края на учебната година учениците трябва да представят резултатите от своето изследване пред ученици от своето училище, но и публикуване на материалите в уеб страницата на основното училище, както и обмен на тези материали с ученици от други основни училища в страната. За това популяризиране на изследователската дейност на учениците, учителят трябва да предвиди в края на учебната година 5–6 учебни часа. [4]

За всеки избиращ учебен предмет от VII, VIII и IX клас, включително и изследваните в настоящата статия, има разработени Наръчници за учебните избиращи предмети, което е изискване заложено в учебната програма – т. 4. В Наръчника за „Нашата Родина” са разработени теми, определени са целите, дадени са определения на понятията, начинът на реализацията, примери, очаквани резултати, показатели за оценяване на учениците, литература и други дидактико-методически насоки [4, 6].

Учебната програма предлага за всяка тема примери за дейности и методи, с които да се реализира обучението чрез следните форми на работа: индивидуална работа, работа по двойки, работа в група, провеждане на срещи-разговори с професионалисти, изготвяне на съобщения, доклади, работа с документи и др. В програмата са посочени показатели за постиженията – ученикът се оценява според постигнатите знания по темата, участието в индивидуалната и груповата работа, показания интерес, проявената активност и лична мотивация, обработка на събраната информация от различни източници, организацията на работата в малки групи, писането на текстове и доклади от изследването, представяне на резултатите от изследването, следи се и се оценява подготовката на материалите и тяхното обработване за уебстраницата на училището. В края на учебната година учениците се оценяват цифрово и тази оценка влияе на техния успех. Интердисциплинарността на този избиращ учебен предмет се основава на съдържанието по няколко учебни предмети – история, география, биология и изобразително изкуство. „Нашата Родина” по изискване на учебната програма може да се преподава от педагогически кадри, завършили висше образование по специалностите – история, етнология и география. [4]

Учебната програма по избиращ учебен предмет „**Възпитание за околната среда**”, който се изучава в VII, VIII и IX клас, определя главната

цел – учениците да развиват научно разбиране за необходимостта от устойчиво развитие на околната среда, взаимна обвързаност на всички живи и неживи компоненти в биосферата, като условие за нейния баланс и оцеляване, както и да развива отговорно отношение към природата и нейната защита. Съдържанието на предмета се обслужва от биологията и други природни науки, като всички части на учебната програма са планирани във вид на изследователски дейности, които обхващат – обявяване на проблем, неговото формулиране, подготвяне на план за изследване, събиране на данни, предприемане на акции, представяне на данните.

Учебната програма съдържа осем основни екологични теми за изследване, от които учителят и учениците по свой избор реализират най-малко четири, които да се извършват в училище или на терен. Изучава се с 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно, и е предвиден за изучаване в VII, VIII и IX клас на основното деветгодишно образование. Учебният предмет включва следните осем теми:

1. Водата в устойчивото развитие на обществото.
2. Почвата в устойчивото развитие на обществото.
3. Условието за живот и растеж на растенията.
4. Отглеждане на растителни съобщества.
5. Оцеляване на животните в околната среда.
6. Застрашени животни.
7. Съхраняване на природните ресурси.
8. Изработка на екологичен вестник и екологични инициативи [1, 13].

Всеки учител самостоятелно планира часовото разпределение, в зависимост от избора на проектите и времетраенето на изследванията. Учениците се оценяват с количествена оценка и в учебната програма са определени показатели за това оценяване: мотивираност за учене, сътрудничество с другите, участие във всички фази на изследването, инициативност и други. Този учебен предмет се преподава от учители по биология, химия, завършили Природоматематически факултет, Висше педагогическо училище или Педагогическа академия, както и от учителите по география.

В учебната програма по Възпитание за околната среда са заложили следните цели:

- ~ „да разшири и задълбочи знанията за взаимовръзките между живите организми в околната среда, включително и човека;
- ~ да се насърчава разширяването на знанията за влиянието на човека върху оцеляването и устойчивото развитие на живота в природата;
- ~ да откриват и разбират фактите за условията на живот и оцеляването на човека и другите организми в изменящата се природна среда;
- ~ да може да осъзнава екологичните проблеми и начините за тяхното преодоляване;
- ~ да предвижда условията и последиците от застрашаването и изчезването на животинските съобщества и видове, включително и човека;

~ да развива интереса за включване в дейности за съхраняване и защита на околната среда;

~ да познава процедурите и техниките за изследване от областта на защита на околната среда;

~ да може да използва различни източници на знания.” [1, 13]

В учебната програма за избиращия учебен предмет **„Изследване на родния край”** е определено разработване на изследвания или проекти, съобразно способностите и интересите на учениците, както и във връзка с особеностите на региона или населеното място, където живеят учениците. Изучаването на този предмет е предвидено в VII, VIII и IX клас на основното деветгодишно образование, с главна цел учениците да осъзнаят различни аспекти от родния край: културно-историческо наследство, природни богатства и застрашени видове, особеностите на стопанството, особеностите и възможностите за развитие на туризма, области и обекти за рекреация и отдих, автентични културни събития, както и сътрудничество с местната Община и медии [1, 7].

Учебният предмет *Изследване на родния край* се изучава с 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно, като чрез него учениците придобиват знания и способности, които могат да използват в своето ежедневие. Важен момент е, че чрез този учебен предмет се създава и развива чувство за принадлежност и привързаност към своето родно място и Родина. В учебната програма се посочва като изследване на родния край изработването на проекти, които в рамките на една учебна година трябва да са от 4 до 6 проекта, в зависимост от условията и динамиката на работа, от интересите на учениците. Учебната програма определя така, че да се избере изследователски проект е избор на учениците и учителя, а самото изследване трябва да се извършва в училище или на терен. Учебният предмет включва следните шест теми, релевантни на географията с определени в Наръчника по този учебен предмет брой учебни часове:

1. Културно-историческо наследство на Родния край – 12 учебни часа.
2. Природни особености на родния край – 12 учебни часа.
3. Туризъм, отдих и рекреация в родния край – 12 учебни часа.
4. Стопанството в родния край – 12 учебни часа.
5. Културни събития в родния край – 12 учебни часа.
6. Сътрудничество с местната община – 12 учебни часа. [1,7]

В учебната програма по изследване на родния край са заложени следните цели:

~ „да се запознае с характеристиките на родния край от различни аспекти: културно-историческо наследство, природни богатства и застрашени видове, особеностите на стопанството, особености и възможности за развитие на туризма, области и обекти за рекреация и отдих, автентични културни събития, както и сътрудничество с местната община и медии;

~ да открива условията за живот и оцеляване на хората в родния край;

~ да се запознае с развитието на местната община в миналото и днес;

~ да има възможност да осъзнава проблемите на местната община и да се насърчи да участва в тяхното решаване;

~ да забелязва опасностите, застрашаващи културно-историческото наследство, природните богатства и застрашените видове в родния край и да участва в тяхната защита;

~ да развива интерес за включване в дейностите на местната община;

~ да се насърчава да участва в акции на локалната среда;

~ да се активизира да използва различни източници на знания;

~ да се насърчи да участва в изследвания, свързани с родния край (да се спазва и премине методологията на изследване).” [1]

Наръчникът за обучение по избиращия предмет „Изследване на родния край” дава допълнителни цели за реализиране на обучението:

~ „да се насърчава сътрудничеството в екип при изследването и създаването на други възможности за сътрудничество;

~ да се въвежда в изследователската работа (фази и дейности на изследването: документиране, селектиране, анализиране на информацията, обработка и анализ на резултатите, изработка на достоверен преглед и презентирание);

~ да се способства за компетентно и самостоятелно презентирание на изследванията;

~ да се осигури подкрепа от училището за реализация на проектната задача и ефективно използване на капацитета на училището и други институции от локалната среда.” [7]

За цялостното и успешно реализиране на целите на учебната програма, учителят сам определя разпределението на часовия фонд, но в края на всяко от изследванията, учениците трябва да дискутират процедурите на изследването, както и да предложат нови идеи за нови изследвания. Наръчникът за обучението по предмета съдържа голям брой илюстративен материал, многобройни примери, указания за оценяване на проектите, за всяка тема са определени целите и съдържанието, значение и особености, инструкции, начин на преподаване, предложения за наименование на проект, начин на реализиране и представяне, подготовка и информация за провеждане на изследването, план на изследването, планиране на дейностите, представена е библиографска справка, както и интернет сайтове. Наръчникът разяснява, че разработването на ученически проект по този избиращия предмет дава възможност на учениците да си сътрудничат в група; да използват многобройни лични ресурси; да проучват сложни задачи; да се постигне междупредметно сътрудничество; да се създаде гъвкава организация на времето и работата. [7]

В Наръчника са определени основните характеристики на разработване на училищен проект:

- ▶ „вносяне на иновации и креативност в обучението;
- ▶ насочено е към изследователски проблеми, вместо към учебни предмети;

- ▶ подходът към проблема е сложен и междупредметен;

- ▶ всеки поема отговорност за своите действия;
- ▶ в изследването се използват специфични методи и процедури;
- ▶ изследването е планирано и документирано.” [7]

Показателите за оценяване постиженията на учениците са разписани в учебната програма: показатели за изпълнението на дейностите, мотивацията за учене, сътрудничеството с другите, участие във всички фази на изследването, инициативност и други. Оценяването на учениците става с количествена оценка, а учителят задължително дава информация за напредването на ученика, в това число и на родителите.

Този учебен предмет може да бъде преподаван от учител, който има висше образование:

- за двупредметни проучвания педагогическите кадри трябва да са със специалност история – география, биология – химия;
- за еднопредметни проучвания педагогическите кадри трябва да са със специалност история, география, биология.

В учебната програма на избирателен предмет *„Умения за живота”*, учениците придобиват знания и умения, които да задоволяват техните психофизически, икономически, социални и естетически потребности, защото тези знания и умения са необходими в ежедневието на учениците, в дома, училището и околната среда. Основният акцент в учебната програма е поставен на придобиването на знания и умения, които се отнасят към избора, подготовката и културата на хранене и обличане, личната и колективна защита в случай на различни източници на заплаха, както и основни знания и умения за ориентиране в съвременното общество като консуматор. Избирателният учебен предмет *Изследване на родния край* се изучава с 2 учебни часа седмично и 72 учебни часа годишно и е предвиден за изучаване в VII, VIII и IX клас на основното деветгодишно образование. В Наръчникът са дадени ориентировъчен брой учебни часове по теми. Учебният предмет включва следните четири теми:

1. Хранене – 18 учебни часа.
2. Облекло – 12 учебни часа.
3. Сигурност и защита – 20 учебни часа.
4. Ученикът като консуматор – 12 учебни часа. [8]

В учебната програма по Умения за живота са заложили цели, които са важен акцент в преподавателската работа на учителите по география:

~ „ученикът да се включва активно в ежедневните проблеми и ситуации в дома, училището и средата около него чрез осмислени постъпки и дейности;

~ да придобие знания за източниците на опасностите и бедствията;

~ да има възможност да управлява ситуации, в които е застрашена неговата безопасност;

~ да се насърчи да постъпва според правилата на безопасност в училище и извън него;

~ дава възможност да очертава източниците на опасност и застрашена сигурност в дома, в училищната среда и в средата за живеене;

~ да може да идентифицира ситуации на нараняване и заболяване, и да реагира своевременно;

~ да придобие знания за ролята на консуматора и потребителя на услуги;

~ да може да прави селекция и да подрежда приоритетите на своите потребности при закупуване и да води лична сметка за изхарчените пари;

~ да може да чете символите за начина на съхранение и срока за трайност на определени продукти;

~ да може да търси финансова сметка за всеки закупен продукт.”

[1,8]

Темите, които пряко са свързани и релевантни на учебното съдържание по географията са трета и четвърта, за които са посочени следните очакваните резултати в Наръчника – Таблица 2.

Очаквани резултати по теми от избирателен учебен предмет „Умения за живота”

Таблица 2

<i>Очаквани резултати</i>		
<i>Тема</i> <i>№</i>	<i>Сигурност и защита</i>	<i>Ученикът като консуматор</i>
1.	Умее да разпознава и оцени опасни ситуации в околната среда	Знае да тълкува консуматорската информация
2.	Знае правилата и процедурите за избягване на опасности и защита от тях	Умее да прави отговорен избор на продукти, когато пазарува
3.	Знае как да се защити в момент на инцидент	Може да подаде жалби и ефикасно да решава проблеми
4.	Умее адекватно да се отнася в ежедневните контакти с техниката, природата и хората	Умее да взема правилно решение при избор на продукт или услуга
5.	Умее да оказва самопомощ и взаимна помощ	Знае своите права като потребител.
		Знае негативното влияние на рекламите
		Умее да съгласува своите желания и потребности, приходи и разходи

По този учебен предмет учебната програма определя, че учителят трябва да насърчава самостоятелната и груповата работа на учениците, използване на мозъчна атака за идеи, да поддържа тяхната креативност и изобретателност чрез различни техники: симулационни и ролеви игри, ученически проекти, организиране на работилници, решаване на проблеми от практически характер, а полученият резултат не се оценява, критикува или променя, а се използва като мотивацията за последващата работа. При оценяването на учениците се следи за изпълнението на изследователските дейности, представянето им, сътрудничеството в групи, правилното използване на различни средства и други. Оценяването на учениците става чрез количествена оценка. В Наръчника за преподаване на този избирателен учебен предмет са дадени

указания, определения на понятия, представени са примерни теми, дейности, организация на дейностите, оценяване на постигнатите резултати на учениците, очаквани резултати, литература, образец за групов и индивидуален план на изследване, образец за периодичен доклад, доклад от наблюдението и други. [8]

Продължителността на един учебен час в Македония е 45 минути, а броя на учениците в паралелките в държавните училища не може да бъде по-малък от 25 и по-голям от 34 ученици. Паралелка може да се образува и с по-малък брой ученици, след получено съгласие от училището и след предварително положително становище от Министерството на образованието и науката. Учениците се оценяват по учебните предмети, които изучават с оценки: отличен (5), много добър (4), добър (3), достатъчен (задоволителен) (2) и недостатъчен (1). В България продължителността на един учебен час е 45 минути, а само с разрешение на Началник на РИО те могат да бъдат 40 минути в определени случаи. Минимум за образуване на паралелка е 18 ученици, а максимален брой на учениците – 26 (29) за 7-12 клас, а за I – IV клас максимален брой ученици – 24. Учениците се оценяват по учебните предмети, които изучават с оценки: отличен (6), много добър (5), добър (4), среден (3) и слаб (2). Това количествено оценяване, което започва от II клас до XII клас.

В България основните културно-образователни области са осем, като всяка културно-образователна област осигурява взаимна връзка между отделните учебни предмети, а в Македония са три – фиг. 1.

Фиг. 1. Културно-образователни области в България и Македония

Мястото на географията в основното образование на Македония е в VII, VIII и IX клас, като за трите учебни години географията се изучава общо с 216 учебни часа. В таблица 3 е показан паралел между хорариума на изучаването на географията в България и Македония до завършване на основно образование по учебни планове и по класове.

В Р България наименованието на учебния предмет е *География и икономика*, който е от културно-образователната област на „Обществени науки и гражданско образование и религии”. Тази област включва следните учебни предмети: Роден край, Човекът и обществото, История и цивилизация, География и икономика, Философия (Психология и логика, Етика и право, Философия), Свят и личност. В Македония мястото на учебния предмет География е и към трите предметни области. Това дава възможност за нейното интегриране и адаптиране към отделните предметни области и увеличаване на ролята на географията за развитието и удовлетворяване интересите на учениците по природо-математическо, хуманитарно и езиково направление.

Хорариум на учебния предмет география по учебен план до завършване на основното образование в България и Македония

Таблица 3

КЛАС <i>уч. часове: седмично/годишно</i>	БЪЛГАРИЯ		МАКЕДОНИЯ	
	<i>седмично</i>	<i>годишно</i>	<i>седмично</i>	<i>годишно</i>
I	-	-	-	-
II	-	-	-	-
III	-	-	-	-
IV	-	-	-	-
V	1,5	51	-	-
VI	1,5	51	-	-
VII	1,5	51	2	72
VIII	1,5	51	2	72
IX	*	*	2	72
ОБЩО	204		216	

** В Р България основното образование се завършва при успешно завършен VIII клас. Ученици, които са приети след завършен седми клас, получават свидетелство за завършено основно образование след завършен IX клас, изучавайки учебното съдържание по география и икономика за VIII клас – 54 учебни часа годишно в IX клас.*

В България учениците, които са приети след завършен седми клас, завършват основното си образование в IX клас, в който учат учебния предмет география и икономика с учебното съдържание за VIII клас, а в VIII клас не изучават география и икономика, тъй като имат интензивно изучаване на чужд език. И за двете страни общо учебните часове по география до завършването на основното образование са приблизително еднакви, като има разлика от 12

учебни часа в полза на географското образование в Р Македония. Разлика има и в периода на началното географско образование, изучаването на географията като самостоятелен учебен предмет, съобразно възрастовите особености на учениците, което за България е V клас, а за Македония е съответно VII клас. В заключение по отношение на началното изучаване на географията и нейния хорариум в Македония се изучава география в три класа на основното образование с общо 216 учебни часа, а в България се изучава география в четири класа и с по-малко часове 204 учебни часа. Учениците в Македония завършват основно образование в IX клас, който е третият последен цикъл за завършване на тази степен на образование и до IX клас географията не се предлага за изучаване като избиращ учебен предмет.

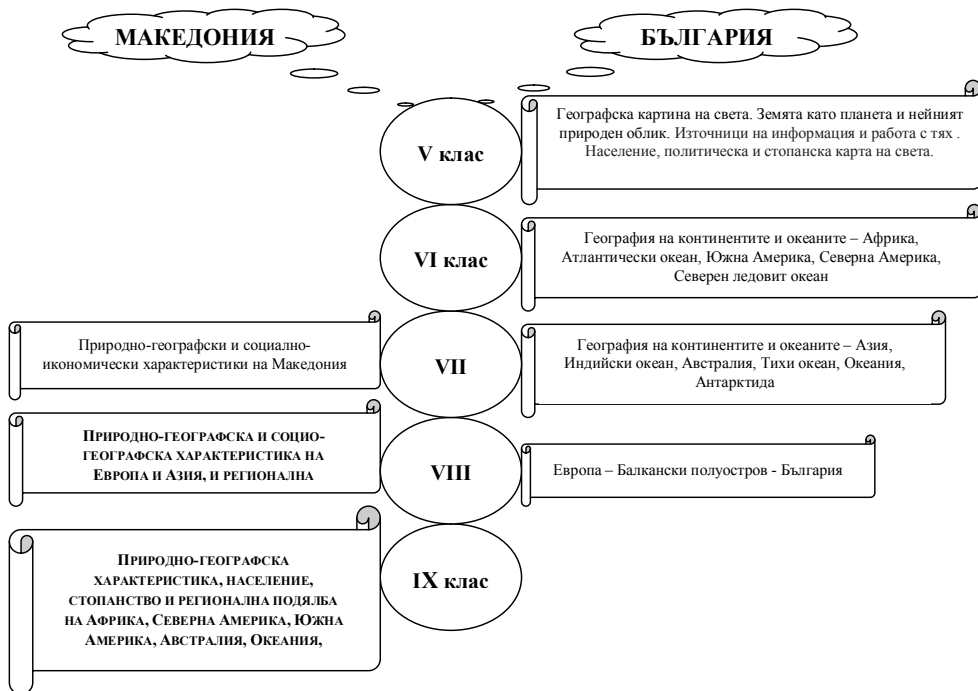
В България географското образование е застъпено от V до VIII клас включително. Има възможност за изучаване на география и икономика като задължителноизбирем учебен предмет, но основно се избират български език и литература, математика, поради полагането на изпити за Национално външно оценяване след VII клас. Географията не е учебен предмет, който се посочва като избиращ от V до VII клас. Общият хорариум на учебните часове по география и икономика от V до VIII клас са 204. За всеки клас годишният хорариум е 51 учебни часа.

Една от разликата в годишния хорариум между двете страни се дължи, на факта, че учебната година в Македония започва на 1 септември, а в България започва на 15 септември. Учебните седмици за Македония са 36, а за България 34.

В Македония основите на географията като самостоятелен учебен предмет и курс започва с изучаване на родната география, а в България се започва с основите на географската картина на света и Земята като планета. На фигура 2 е онагледено съдържанието на курса по география по класове в двете страни. Двете страни се отличават с различна вертикална връзка на съдържанието по класове на основните ядра. В VII клас, първия, в който започва да се изучава учебният предмет *География*, в Македония се поставят основите на природно-географските и социално-икономическите характеристики на родната страна – Македония. Така началното географско образование изпълнява своята патриотична функция и акцентира на една от важните образователни политики в страната – уважение и лоялност към Родината, познаване на природните и богатства и културно-историческите забележителности, развитие на патриотизма, систематизиране и разширяване на знанията за миналото и настоящето на Р Македония. Учебното съдържание предполага прилагането и на краеведския принцип като основен в процеса на преподаване.

В България изучаването на природната и социално-икономическата география на България е в VIII клас, заедно с континента Европа и Балканския полуостров. Сериозен недостатък и разлика между двете страни е не толкова възрастовата разлика на изучаване на този учебен материал за родната страна, колкото факта, че в Македония се изучава за 72 учебни часа годишно през цялата година, докато в България се изучава с 54 учебни часа годишно и

учебното време е разделено на триединството Европа – Балкански полуостров-България. Изучаването на тези три географски единици е неравномерно разпределено като учебно съдържание и учебно време – повече е отделено на Европа и Балкански полуостров, взети заедно, отколкото за България

Фиг. 2. Изучаване на учебния предмет география по учебно съдържание от учебните програми в Македония и България до завършване на основно образование

В VIII и IX клас в Македония се изучават природно-географска и социо-географска характеристика на Европа и Азия и регионална подялба на Европа и Азия – VIII клас и Природно-географска характеристика, население, стопанство и регионална подялба на Африка, Северна Америка, Южна Америка, Австралия, Океания, Полярни области – Арктика и Антарктида – IX клас. Прави впечатление, че в България природната и социално-икономическа география на континентите, започва в VI клас, значително по рано спрямо възрастовите особености на учениците и тяхното физическо и интелектуално развитие, както и научната обосновка и теории в детско-юношеската психология. С изучаването на континентите Африка, Южна и Северна Америка в България се стартира изучаването на географията на континентите в VI клас, а в Македония с тези континенти се завършва изучаването на географията на континентите в IX клас. Голяма е разликата във възрастта на учениците между двете страни при изучаване на географията на тези три континенти.

Друга интересна разлика е, че в Македония се наблюдава дисбаланс на изучаваните географски единици в рамките на един клас, като изучаването на Африка, Северна Америка, Южна Америка, Австралия, Океания, Полярни области – Арктика и Антарктида, в IX клас е изключително натоварващо по отношение на времето и обема. В Македония в VIII клас се изучават само Европа и Азия, докато в България те са отделени за изучаване в два класа, съответно Азия, заедно с Австралия, Океания, Антарктида в VII клас и Европа (Балкански полуостров, България) в VIII клас. Обяснението за по-големия брой географски единици в Македония е и фактът, че там географията се изучава със 72 учебни часа годишно, а не както в България с 51 учебни часа годишен хорариум. С изключение на малкия хорариум, намирам този вариант за по-ефективен и рационален, балансиран и широкообхватен, последователен и действен, съобразен с възрастовите особености на учениците, адаптивен спрямо учебното съдържание по другите учебни предмети.

Така представената структура по класове и учебно съдържание по учебните програми в Македония показва спазване на принципа на съседство, както и реализиране на преход в учебното съдържание по посока от индуктивното (Македония) към дедуктивното (Европа, Азия, Африка, Южна Америка и т.н.).

Друга особеност при изучаване на географията в основното образование е, че в България е отделено специално място на изучаването на океаните на Земята, съответно в VI клас – Атлантически и Северен ледовит океан, в VII клас – Индийски и Тихи океан. В Македония изучаването на океаните не е включено в изучаването на география на континентите в VIII и IX клас.

В таблица 4 е представен паралел между Македония и България при изучаване на географията в основното образование по учебно съдържание на Учебните програми по география. Сравнението ясно показва сериозните размивания в географското образование до завършване на основно образование по ядра и теми.

Съдържание на курса по география по учебни програми в Р Македония и Р България

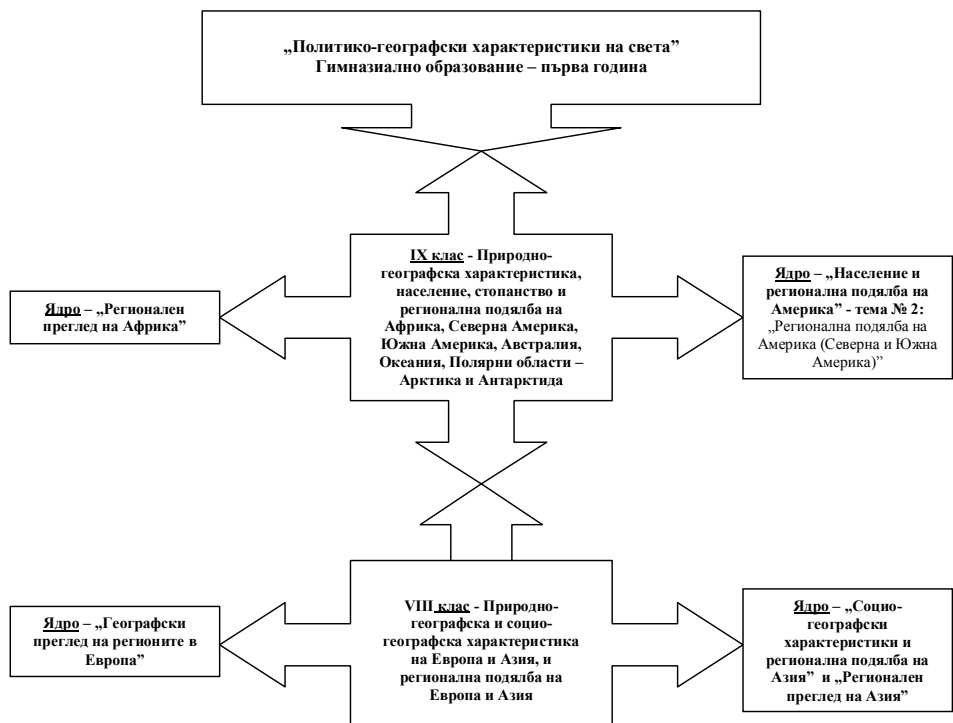
Таблица 4

МАКЕДОНИЈА		КЛАС	БЪЛГАРИЈА	
ТЕМИ	ДЯЛ		ЯДРО	ТЕМИ
-----	-----	V	Географска картина на света	1. Географията – древна и съвременна наука.
			Земята като планета и нейният природен облик	1. Ориентиране в природата.
			Източници на информация и работа с тях	1. Географски глобус и географска карта 2. Земята - планета от Слънчевата система. 3. Строеж на Земята като планета.
			Земята като планета и нейният природен облик	1. Континенти и океани. Световен океан. 2. Природата на Земята. 3. Природни зони на Земята. 4. Природни ресурси на Земята.
			Население, политическа и стопанска карта на света	1. Население на Земята. 2. Селища. 3. Пред съвременната политическа карта на света. 4. Стопанство. Типове стопанство. 5. Пред стопанската карта на света.

		VI	Източници на информация и работата с тях	1. Още за географската карта.
			Географска картина на света	1. Формиране и развитие на континентите и океаните на планетата. 2. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Африка. Опознаване на континента. 3. Природата на Африка. 4. Население на Африка. 5. Политическа карта на Африка. 6. Страни в Африка. 7. Атлантически океан. 8. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Южна Америка. Опознаване на континента. 9. Природата на Южна Америка. 10. Население на Южна Америка. 11. Политическа карта на Южна Америка. 12. Стопанство на Южна Америка. 13. Страни в Южна Америка. 14. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Северна Америка. Опознаване на континента. 15. Природата на Северна Америка. 16. Население на Северна Америка. 17. Политическа карта на Северна Америка. 18. Стопанство на Северна Америка. 19. Страни в Северна Америка. 20. Северен ледовит океан.
1. Географско положение. 2. Релеф. 3. Климат. 4. Хидрография. 5. Растителен и животински свят. 6. Почвен състав.	Природно-географски характеристики на Р Македония (28 учебни часа)	VII	Източници на информация и работата с тях	1. Още за това как изучаваме география
1. Население. 2. Селища.	Социо-географски характеристики на Р Македония (12 учебни часа)		Географска картина на света	1. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Азия. Опознаване на континента. 2. Природата на Азия. 3. Население на Азия. 4. Политическа карта на Азия. 5. Стопанство на Азия. 6. Страни в Азия. 7. Индийски океан. 8. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Австралия. Опознаване на континента. 9. Природата на Австралия. 10. Население на Австралия. 11. Австралийски съюз. 12. Тихи океан. 13. Океания. 14. Антарктида.
1. Стопанство и стопански отрасли в Р Македония. 2. Земеделие. 3. Енергия и рудни находища. 4. Индустрия. 5. Транспорт. 6. Туризм.	Стопанско-географски характеристики на Р Македония (32 учебни часа)			
1. Географско положение, граници и големина. 2. Брегова линия на Европейския континент. 3. Релефни характеристики на Европа. 4. Климат и растителност. 5. Хидрография.	Природно-географски характеристики на Европа (10 учебни часа)	VIII	Източници на информация и работата с тях	1. Още за това как изучаваме география.
1. Население на Европа. 2. Регионална подялба на Европа: - Южна Европа; - Западна Европа; - Северна Европа; - Средна Европа; - Източна Европа. 3. Европейски съюз	Социо-географски характеристики и регионална подялба на Европа (5 учебни часа)		Географска картина на света	1. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Европа. Опознаване на континента. 2. Природата на Европа. 3. Население на Европа. 4. Политическа карта на Европа. 5. Стопанство на Европа. 6. Страни в Европа. 7. Географско положение, граници и големина. Брегове и брегова линия на Балканския полуостров. Опознаване на полуострова. 8. Природата на Балканския полуостров. 9. Население и политическа карта на Балканския полуостров. 10. Стопанство на Балканския полуостров.

<p>1. Южна Европа: - географско положение, страни и главни градове; - основни характеристики на устройството на държавите; - характерни региони на земетресения и вулканизъм, последици и влияние върху живота на хората; - климат и растителност на Южна Европа; - Средиземно море – основни природно-географски характеристики и стопанско значение; - приливи и отливи на населението в Южна Европа; - стопанството и туризма в Южна Европа.</p> <p>2. Западна Европа: - географско положение, страни и главни градове; - основни характеристики на устройството на държавите; - релеф и климат на Западна Европа; - влияние на моретата в живота на хората (преди и сега); - население на Западна Европа; - Стопанство на Западна Европа (преди и сега).</p> <p>3. Северна Европа: - географско положение, страни и главни градове; - основни характеристики на устройството на държавите; - ролята на релефа и климата върху живота на хората в Северна Европа; - характеристики на морския бряг и неговото значение; - население в Северна Европа; - природни ресурси и стопанство на Северна Европа.</p> <p>4. Средна Европа: - географско положение, страни и главни градове; - основни характеристики на устройството на държавите; - основни характеристики на релефа и климата в Средна Европа; - Среднодунавската низина и нейното значение за развитието на стопанството; - Адапте и тяхното значение за земите в Средна Европа; - ролите и тяхното значение за живота на хората; - населението в Средна Европа; - стопанството на Средна Европа (преди и сега).</p> <p>5. Източна Европа - географско положение, страни и главни градове; - основни характеристики на устройството на държавите; - релеф и климат на Източна Европа; - речната мрежа – характеристики, значение и проблеми; - приливи и отливи на населението в Източна Европа; - условия за развитие на стопанството в Източна Европа.</p>	<p>Географски преглед на регионите в Европа (33 учебни часа)</p>	<p>IX</p>	<p>География на България</p>	<p>1. Географско положение, граници и големина. 2. Природната среда на България. 3. Население и селища на България. 4. Държавно устройство и административно-териториално деление на България. 5. Стопанство на България.</p>
<p>1. Географско положение, граници и големина. 2. Брегова разчлененост. 3. Черти на релефа на Азия. 4. Климат и растителност. 5. Хидрография на Азия. 6. Природни богатства на Азиатският континент.</p>	<p>Природно-географски характеристики на Азия (10 учебни часа)</p>			
<p>1. Население. 2. Регионална подялба на Азия: - Източна Азия; - Югоизточна Азия; - Южна Азия; - Средна Азия; - Югозападна Азия.</p>	<p>Социо-географски характеристики и регионална подялба на Азия (4 учебни часа)</p>			
<p>1. Източна Азия: - природни катастрофи; - населението на Източна Азия (религиозна принадлежност, етик, култура, обичаи); - ролята на семейството, културата и традицията; - стопанство на Източна Азия.</p> <p>2. Югоизточна и Южна Азия: - Хомаланте – характеристики и значение; - мусоните и животът на населението; - природните богатства на Индия; - населението на Индия – богатство и проблеми.</p> <p>3. Средна Азия: - населението и стопанството на Средна Азия.</p> <p>4. Югозападна Азия: - нефтът – най-голямото богатство на земите в Югозападна Азия.</p>	<p>Регионален преглед на Азия (10 учебни часа)</p>			
<p>1. Африка – географско положение, големина и откриване. 2. Релеф и брегова разчлененост. 3. Климатични характеристики. 4. Хидрографски характеристики.</p>	<p>Природните характеристики на Африка (8 учебни часа=5+3)</p>			
<p>1. Характеристики на населението в Африка. 2. Стопански характеристики на Африка.</p> <p>1. Северна Африка – преглед на страните в Северна Африка. 2. Източна Африка – преглед на страните в Източна Африка. 3. Южна Африка – преглед на страните в Южна Африка. 4. Централна Африка – преглед на страните в Централна Африка. 5. Западна Африка – преглед на страните в Западна Африка.</p>	<p>Население и стопанство на Африка (3 учебни часа=2+1)</p> <p>Регионален преглед на Африка (14 учебни часа=10+4)</p>			

1. Северна Америка – географско положение, големина и откриване. 2. Релеф и брегова разчлененост. 3. Климатични характеристики. 4. Хидрографски характеристики. 5. Растителен и животински свят.	Природно-географски характеристики на Северна Америка (8 учебни часа=5+3)			
1. Южна Америка – географско положение, големина и откриване. 2. Релеф и брегова разчлененост. 3. Климатични характеристики. 4. Хидрографски характеристики. 5. Растителен и животински свят.	Природно-географски характеристики на Южна Америка (8 учебни часа=5+3)			
1. Характеристики на населението в Америка. 2. Регионална подялба на Америка: - Северна Америка: САЩ, Канада, характеристики на Северноамериканския регион; - Централна (Средна) Америка: преглед на страните в Централна Америка, характеристика на Централноамериканския регион; - Южна Америка: преглед на страните в Южна Америка; Бразилия, Аржентина; характеристики на Южноамериканския регион.	Население и регионална подялба на Америка (15 учебни часа=10+5)			

Фиг. 3. Граф-схема на вертикалните връзки на раздел „География на страните“ или „Политико-географски характеристики на света“ в първата година на гимназиалното образование в Македония с изучаваното учебно съдържание по география в VIII и IX клас на основното образование

От таблица 4 и фиг. 3 се разкриват вертикалните връзки и взаимодействия спрямо изучаването на „География на региони и страните в тях” в първата година на гимназиалното образование. Изучаването на ядро „Политико-географски характеристики на света” в Македония при първа година на гимназиалното образование по учебна програма включва изучаването на общо четири теми, като две са конкретно за изучаване на география на страните:

- Тема 3: Географски характеристики на държавите (големина, форма, местоположение, граници);

- Тема 4: Политико-териториална подялба на света (Европа, Азия, Африка, Северна Америка, Южна Америка, Австралия и Океания).

Към определяне на конкретните цели за учениците в учебната програма са посочени примерни страни за изучаване: *„да се запознаят с общите географски характеристики на държавите (големина, форма, местоположение, граници и др.); да се запознаят с актуалната политико-териториална подялба на света, същевременно проучвайки всички континенти поотделно; в рамките на това, да се обработят типични примери по една държава от всеки континент (например Германия или Франция в Европа, Китай или Индия в Азия, Нигерия или Египет в Африка, САЩ в Северна Америка, Бразилия в Южна Америка)”*. За този раздел е отделено учебно време в учебната програма 3+1 учебни часа. В рамките на тези 4 учебни часа учениците трябва да изучават география на страните. Малкото време отделено за изучаване е обяснимо с факта, че в Македония, учениците в VIII и IX клас изучават по-обстойно регионите и страните в тях – Виж таблица 4.

От направения анализ за географското образование в основната степен в Македония може да се изведат следните изводи за теорията и практиката на географското образование в България за основната степен:

- запазването на традициите и структурата, учебното съдържание и особеностите, и разпределението по класове при изучаването на география и икономика от V клас до VIII в българското училище е дълг и отговорност, но е крайно необходимо да се увеличи годишния хорариум от учебни часове;

- положителен елемент на географското образование в Македония е неговата патриотична насоченост, която може да бъде адаптирана като една добра възможност за повишаване ролята на географията за патриотичното възпитание и образование и в България;

- географското обучение в Македония има голяма социална и краеведска насоченост, една добра практика в географското образование, приложима и в българското училище;

- много добра практика, свързана с географското образование е и залегналото в учебните програми посещение на археологически, етнографски и исторически музеи, музей на съвременното изкуство, градски музей, природонаучен музей и други, както и използване, обработване и анализиране на информацията от тези посетени обекти. Това дава възможност за характеризирание на родния край от различни аспекти: културно-историческо наследство, при-

родни богатства и застрашени видове, особеностите на стопанството, особености и възможности за развитие на туризма, области и обекти за рекреация и отдих, автентични културни събития, както и сътрудничество с местна община и медии. Тази успешна практика може да бъде адаптирана и в българското училище;

- важен момент в образованието на всеки гражданин на една страна е изучаването на родната география, на която в Македония е отделено учебно време в рамките на цяла учебна година – VII клас за 72 учебни часа. Отделно, в Македония във втората година на гимназиалното образование се изучава отново в рамките на цяла учебна година география на Македония със 72 учебни часа годишен хорариум;

- от значение за изучаване на география на Родната страна е да се увеличи пропорционално мястото на изучаване на география на България в VIII клас, спрямо това на Европа и Балкански полуостров;

- учебните часове по география са малко в първата година на гимназиалното образование, отделени за изучаване на география на страните. Това се обяснява с тяхното по-подробно изучаване в VIII и IX клас на основното образование. За изграждането на знаесци и анализиращи, систематизиращи и прогнозиращи световната географска картина граждани е необходимо да се обърне по-голямо внимание на изучаването на география на страните в гимназиалното образование тогава, когато се доразвива и усъвършенства географската култура и мирогледът на учениците, осъществява се тяхната лична и социална реализация.

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://bro.gov.mk/> – Бюро за развитие на образованието в Р Македония, 16.10.2014 г.
2. <http://bro.gov.mk/?q=osnovno-obrazovanie> – Учебна програма по Общество I–V клас, 16.10.2014 г.
3. <http://bro.gov.mk/?q=osnovno-obrazovanie> – Учебна програма по Природни науки I, II, III и V клас, 16.10.2014 г.
4. <http://bro.gov.mk/?q=osnovno-obrazovanie> – Учебни програми за избирателни учебни предмети в основното образование Р Македония
5. http://bro.gov.mk/docs/4_nastavni_programi.pdf – Учебна програма за IV клас в деветгодишното основно образование
6. http://bro.gov.mk/docs/izdavacka_dejnost/priracnici_izb_predmeti/Nasata_tatkovina.pdf – Наръчник за преподаване по избирателен предмет „Нашата Татковина”, 16.10.2014 г.
7. http://bro.gov.mk/docs/izdavacka_dejnost/priracnici_izb_predmeti/Istrazuvanje_na_rodniot_kraj.pdf – Наръчник за преподаване по избирателен предмет „Изследване на родния край”, 16.10.2014 г.
8. http://bro.gov.mk/docs/izdavacka_dejnost/priracnici_izb_predmeti/Vestini_za_ziveenje.pdf – Наръчник за преподаване по избирателен предмет „Умения за живота”, 16.10.2014 г.

9. http://bro.gov.mk/docs/Koncepcija_po_javna_rasprava_so_izmeni_i_doplnuvanja.pdf – Концепция за деветгодишното основно възпитание и образование, 16.10.2014 г.
10. <http://bro.gov.mk/docs/Nastavni%20programi%20VI%20odd.pdf> – Учебна програма за VI клас в деветгодишното основно образование
11. http://bro.gov.mk/docs/nastavniplanovi/nastaven_plan_devetgodishno_2014-2015.pdf – Учебен план за деветгодишно основно образование в Македония от учебната 2014/2015 г., 16.10.2014 г.
12. http://bro.gov.mk/docs/nastavniplanovi/resenie_devetgodishno_2014.pdf – Решение за допълнение на учебния план за деветгодишното основно образование, 16.10.2014 г.
13. http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanie/6odd/izborni%20predmeti/VOSPITANIE_ZA_OKOLINATA.pdf – Наръчник за преподаване по избиращия предмет „Възпитание за околната среда”, 16.10.2014 г.
14. http://bro.gov.mk/docs/zakonodavstvo/osnovno/osnovното_obrazovanie_103_19082008.pdf – Закон за основното образование в Македония, 16.10.2014 г.
15. <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=28> – Учебни програми по „Човекът и обществото”, 16.10.2014 г.
16. <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=28> – Учебни програми по „Човекът и природата”, 16.10.2014 г.
17. <http://www.mon.gov.mk/> – Министерството на образованието и науката на Р Македония, 16.10.2014 г.
18. Наредба № 2 от 18.05.2000 г. за учебното съдържание, Приложение № 4.